

DEBAT SOBRE LES SOCIETATS FILIALS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. FUNCIONS. INTEGRACIÓ EN L'ESTRUCTURA ACADÈMICA I ORGANITZATIVA DE L'IEC

Text presentat per la Dra. Mercè Durfort i Coll, presidenta de la Secció de Ciències Biològiques, al Ple de l'IEC el dia 16 de desembre de 1994.

1. *Introducció*

A partir del 1913 l'Institut d'Estudis Catalans anà creant, adscrites a les seves seccions, una sèrie d'associacions dedicades al conreu d'una o diverses especialitats científiques o culturals, constituïdes i desenvolupades sota la guia de l'Institut i amb el seu mateix esperit, per facilitar el contacte amb la societat científica i estimular el treball col·lectiu: les societats filials. Avui, la vintena de societats filials constitueixen un dels pilars fonamentals de l'IEC; són un instrument essencial per a abastar la gran diversitat d'especialitats científiques, per a fer sentir la presència de l'Institut entre la comunitat científica i intel·lectual, i per a relacionar-lo amb la nostra societat.

Per això, després dels debats tinguts en el Ple de l'Institut sobre la política científica dels poders públics als Països Catalans, en les sessions de juliol i de novembre de 1992, i sobre el paper de les seccions de l'Institut i de llurs membres en la recerca científica, en les sessions de juliol i de novembre de 1993, és oportú, tot seguint les recomanacions de l'últim debat, reflexionar sobre el paper de les societats filials de l'IEC i la seva integració en l'estructura acadèmica i organitzativa de l'Institut. A fi de facilitar la reflexió, es presenta aquest

document de treball que inclou les consideracions i propostes fetes arribar al Consell Permanent com a conclusions de les reunions tingudes pels presidents de les societats filials convocats per delegació del president de l'Institut.

2. *Naturalesa i tipologia de les societats filials de l'IEC*

Com recull el Reglament de règim interior de l'IEC (art. 58), totes les societats filials són associacions que tenen per objectiu el conreu d'una o diverses especialitats científiques o culturals. Però, entre les vint-i-tres societats filials que té l'IEC en el moment present hi ha notables diferències: respecte a l'origen de l'associació, al seu àmbit d'actuació, al nombre, tipus i requisits d'admissió dels socis, i als tipus d'activitats desenvolupades. Tot això dóna lloc a l'existència d'una tipologia molt diversa.

D'acord amb els Estatuts de l'IEC (art. 8), les societats filials són creades per l'Institut. Però aquest ha estat, en certs casos, un requisit purament formal. Si bé la majoria de les societats filials han estat creades per l'Institut a petició d'una secció, hi ha associacions que han esdevingut societats filials a petició pròpia, després d'uns anys d'existència com a associació independent. Fins i tot hi ha el cas excepcional de la Institució Catalana d'Història Natural, fundada l'any 1899, vuit anys abans de la creació de l'IEC, i esdevinguda filial l'any 1915. Aquest diferent origen de les societats filials explica, en part, certes peculiaritats que es donen en les relacions bilaterals IEC-filial en determinats casos.

Pel que fa a l'àmbit conreat, algunes societats filials tenen un àmbit molt ampli, que inclou diverses especialitats relacionades. Aquestes societats, entre les quals són exemples paradigmàtics la Institució Catalana d'Història Natural, la Societat Catalana de Biologia i la d'Estudis Històrics, solen estructurar-se en seccions especialitzades que funcionen amb una certa autonomia i que, en algun cas, com és el de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, i de la d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, s'han constituït en societats independents. Altres societats filials de l'IEC corresponen a camps científics complets, però més restringits; és el cas de la majoria de les associacions. Un tercer grup de societats filials abasten un sector del coneixement molt més reduït, com passa en el cas de la Societat Catalana de Numismàtica i en el de la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics, entre d'altres.

Aquesta diferent extensió temàtica, junt amb les diferències en els re-

quisits exigits per a esdevenir membre de l'associació, determina grans diferències en el nombre de socis. Així, en el moment present, l'IEC té cinc societats filials amb menys de 100 socis, catorze filials amb un nombre de socis comprès entre 100 i 500, tres filials amb més de 500 socis, i una amb més de 1.500. Pel que fa al tipus de socis, la diferència més significativa que es dona entre les diverses societats filials és l'existència o no de socis estudiants.

Totes aquestes diferències entre les societats filials de l'IEC es tradueixen en notables variacions en la quantitat i el tipus d'activitats que aquestes duen a terme, com és fàcil d'advertir en analitzar les memòries d'activitats de l'Institut i els pressupostos de les filials.

3. *Funcions i paper de les societats filials en la recerca científica*

Malgrat les diferències existents entre les societats filials de l'IEC, totes elles realitzen una mateixa importantíssima funció ja esmentada. Constitueixen un instrument indispensable de l'Institut per a cobrir les diverses àrees científiques i culturals, per a fer possible el seu contacte amb la comunitat científica i intel·lectual, i per a establir relacions efectives amb tota la societat dels Països Catalans. L'existència de les societats filials proporciona a l'IEC una àrea d'influència molt superior a la que tenen altres institucions de caràcter acadèmic amb *numerus clausus* de membres. Les societats filials de l'IEC constitueixen una xarxa extensa i densa que arriba a la majoria dels científics i intel·lectuals, que té ramificacions exteriors importants i que permet accedir als estudiants, als professors d'ensenyament mitjà i a un públic més ampli i de caràcter més *amateur*, però, en certs aspectes, molt interessant.

De fet, totes les societats filials poden participar i participen, encara que en graus diferents, en els cinc àmbits d'actuació distingits en els documents sobre *La política científica dels poders públics a Catalunya* i sobre *El paper de l'IEC en la recerca científica*. Però, per les característiques acabades d'esmentar, el paper de les societats filials és especialment intens i valuós en els àmbits de coordinació, promoció i difusió de la recerca.

Són ja molt nombroses les reunions científiques organitzades per les societats filials, en forma de congressos, jornades, simposis, seminaris, col·loquis o taules rodones, i també les conferències, visites comentades i sortides de camp. Però cal potenciar totes aquestes activitats, si bé les de caràcter interdisciplinari o interinstitucional haurien de rebre algun tipus d'ajut especial, i també les que s'organitzen fora

del Principat. Cal que l'IEC les promogui i que adopti mesures dirigides a complementar i a facilitar el treball de les societats filials, especialment facilitant el suport logístic —personal i material— adient i assegurant-ne l'adequada difusió. D'altra banda, caldria pensar a establir mecanismes de coordinació de les activitats de les societats filials, de la corresponent secció i del mateix IEC, a fi d'evitar les superposicions, amb les consegüents incompatibilitats d'assistència que amb una certa freqüència es produeixen, sense que això representés cap fre en la dinàmica dels diferents col·lectius implicats. Donat el nombre de determinades societats filials, aquesta coordinació podria limitar-se als actes inaugurals i a les assemblees generals de les societats.

Cal, també, potenciar les possibilitats que ofereixen les societats filials, tant per a organitzar, de manera profitosa per a la comunitat científica dels Països Catalans, visites i estades de curta durada de científics de fora, com, a la inversa, per a acordar visites i estades dels nostres científics a laboratoris, arxius, biblioteques i altres centres de recerca de l'Estat i de l'estranger. Les societats filials, mitjançant els contactes institucionals amb altres associacions científiques d'àmbit estatal i internacional, i les relacions personals dels seus socis amb els altres científics, constitueixen un instrument de gran vàlua per a canalitzar aquests intercanvis, per bé que és necessari que l'IEC posi a la seva disposició els mitjans humans i materials necessaris per a coordinar-los i per a facilitar la seva tasca. No seria massa costós i seria molt rendible aconseguir que la majoria dels nombrosos científics estrangers que visiten centres de recerca o institucions d'altres indrets de l'Estat ens visitessin també a nosaltres.

Les societats filials poden ser un element molt adequat per a establir contactes amb institucions i federacions científiques internacionals, a fi d'incrementar la projecció i l'àmbit d'influència de l'IEC, i també un mitjà per a assegurar la nostra presència i participació en tota mena d'esdeveniments acadèmics i científics.

Per a la formació dels nostres joves científics, tenen ja importància certs cursos i cursets organitzats per algunes societats filials. Caldria incrementar la seva incidència i aconseguir-ne el reconeixement institucional; per exemple, com a integrants de programes de doctorat.

Algunes societats filials realitzen una notable tasca de formació continuada i d'actualització dels coneixements dels professors d'ensenyament mitjà. Cal estimular aquestes accions per la repercussió que tenen, a llarg termini, sobre la nostra societat i la comunitat científica.

Diverses societats filials atorguen premis per a estudiants i organitzen concursos per a promoure entre elles activitats relacionades amb l'estudi i la recerca. És desitjable que aquest tipus d'accions s'estenguin a la majoria de les associacions.

Moltes de les societats filials tenen publicacions periòdiques de notable prestigi i gran tradició. Fóra bo que cada societat filial estudiés les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies existents per a la difusió de la seva recerca. Si bé és cert que per a determinades publicacions no és convenient emprar cap altre recurs diferent del que han adoptat. Pel que fa a l'IEC, com es comenta més endavant, cal que estableixi els mecanismes que assegurin tant el ritme com la rapidesa de les publicacions.

En el terreny de la difusió dels coneixements científics entre el públic general, les sòcietats filials poden tenir una funció molt important informant i assessorant adequadament els diferents mitjans de comunicació. També és fonamental el paper de les societats filials en la contribució a la fixació de la terminologia científica, en la difusió de la normativa lingüística establerta i en l'establiment d'estàndards per a l'ús del català com a llengua de comunicació científica.

Pel que fa a l'àmbit de l'assessorament científic, és evident que les societats filials poden participar en l'emissió de dictàmens i informes; en l'elaboració d'estudis prospectius i bibliomètrics; en la constitució de comissions, jurats i grups de treball, d'institucions de govern o acadèmiques; en l'organització de serveis de diferents tipus.

Finalment, respecte a l'àmbit de realització de la recerca, cal tenir present que la majoria dels investigadors que participen en projectes o programes de l'IEC, tant en els que cal considerar de responsabilitat exclusiva com en els de responsabilitat compartida, són membres d'alguna societat filial. En les societats filials s'associen els científics i els científics en formació que treballen en diferents unitats i estableixen llaços interdepartamentals, interinstitucionals i interdisciplinaris. Les societats filials són, per això, el planter a què cal acudir per constituir els equips competitius necessaris per a desenvolupar, en el marc de les seccions de l'IEC corresponents, els nous grans programes de recerca que l'Institut necessita.

4. Integració de les societats filials en l'estructura acadèmica i organitzativa de l'IEC com a entitats autònomes

Tal com recull el Reglament de règim interior de l'IEC, les societats

filials són part integrant de l'estructura acadèmica i organitzativa de l'Institut (art. 58), però tenen caràcter d'entitats autònomes (art. 58) i es regeixen per una reglamentació pròpia (art. 60). Aquesta doble condició ha determinat que, si bé pel fet d'estar integrades a l'IEC les societats filials participen plenament de les seves finalitats, al llarg del temps s'ha anat consolidant una especial relació de bilateralitat i de polaritat de cadascuna de les societats filials respecte de l'Institut, que ha determinat una certa desfiguració del que haurien d'ésser les relacions recíproques.

Les relacions de les societats filials amb les seccions de l'IEC queden ben precisades en el Reglament de règim interior. Cada societat filial està adscrita a una de les seccions de l'Institut (art. 58); la creació, modificació o supressió d'una societat filial ha d'ésser objecte d'informe i de proposta per una secció (art. 59). La secció corresponent ha d'elegir els membres de l'IEC que han d'actuar com a delegats de l'Institut prop de la Junta Directiva de cada una de les societats filials (art. 61). Els presidents de les societats filials, durant l'exercici reglamentari de llur càrrec, assisteixen amb veu i vot a les reunions de la secció corresponent (art. 62); els presidents de les societats filials i els delegats de l'IEC en cadascuna de les societats han d'informar periòdicament la secció de les activitats i el funcionament de l'associació (art. 63). La memòria anual de cada societat filial és tramesa al secretari general de l'IEC per mitjà de la secció corresponent (art. 64).

Pel que fa a les relacions de les societats filials amb els òrgans de govern i de gestió de l'IEC, el Reglament de règim interior determina que correspon al Ple l'aprovació de la creació, modificació o supressió de societats filials (art. 59); la ratificació dels delegats de l'IEC en les juntes directives de les societats filials (art. 61), i l'aprovació dels fons que l'IEC destina a les societats filials en el pressupost anual (art. 33). D'altra banda, el Reglament estableix que els presidents de les societats filials, durant l'exercici reglamentari de llur càrrec, assisteixen amb veu i vot als plens de l'Institut (art. 62).

Quant a les relacions de les societats filials amb el Consell Permanent de l'IEC, el Reglament de règim interior estableix que és necessari el dictamen favorable del Consell Permanent perquè la proposta de creació, modificació o supressió d'una societat filial feta per una secció passi al Ple de l'Institut (art. 59). Les societats filials haurien de lliurar llur programació anual a llurs respectives seccions, així com comunicar tots els canvis que es produeixin en els càrrecs de les seves respectives juntes directives (art. 64 modificat). Els presidents de les seccions, membres nats del Consell Permanent de l'IEC, en redactar les memòries pròpies de les seves seccions hi adjuntaran les de les so-

cietats filials. Correspon al Consell Permanent escoltar les societats filials afectades, i preparar i publicar el *Cartell de premis i borses d'estudi* (art. 38).

Finalment, cal recordar que el Reglament de règim interior de l'IEC (art. 65 modificat) estableix que «el president de l'IEC o membre del Consell Permanent a qui delegui, els presidents de les societats filials i els delegats que hi té l'Institut constituïran la Comissió de Societats Filials que es reunirà periòdicament per tal de tractar els afers d'interès comú».

Les normes de funcionament de l'Institut estableixen, doncs, les vies i els elements d'interrelació següents:

— Les societats filials i les seccions es relacionen mitjançant: *a)* el delegat de l'IEC, que assisteix a les reunions de la Junta Directiva de les societats filials; *b)* el president de la societat filial, que assisteix a les reunions de la secció.

— Les societats filials i el Consell Permanent es relacionen per mitjà del president de la secció, que assisteix a les reunions del Consell.

— Les societats filials i el president de l'IEC es relacionen directament per mitjà de la Comissió de Societats Filials.

— Les societats filials es relacionen amb el Ple: *a)* directament, mitjançant el president de la societat i el delegat de l'IEC; *b)* indirectament, mitjançant el president de la secció a què estan adscrites.

— Les societats filials d'una mateixa secció es relacionen per mitjà de les reunions de la secció, a les quals assisteixen tant els delegats de l'IEC a les societats com els presidents d'aquestes.

— Totes les societats filials es relacionen entre elles mitjançant la Comissió de Societats Filials.

5. *La Comissió de Societats Filials*

Pocs mesos després de la publicació dels Estatuts de l'IEC en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (maig de 1989), el president de l'Institut va convocar una reunió, a la qual invità tots els presidents de les societats filials, per a crear la Comissió de Societats Filials prevista en els Estatuts. La reunió es va fer el 20 de setembre de 1989, amb la participació de vint filials. Entre altres temes, es definiren els

drets i els deures de les societats filials, derivats de la seva condició d'unitats autònomes, però no sobiranes ni independents de l'IEC. En aquesta reunió es van assignar, per a publicacions científiques, fins a un milió de pessetes a l'any per filial i, alhora, es va decidir que l'IEC es faria càrrec de les despeses de telèfon i llum de les filials.

El 8 d'octubre de 1990 es va celebrar una segona reunió, a la qual assistiren menys representants de les societats filials. Entre d'altres, es prengué l'acord que el Departament de Publicacions de l'IEC faria les trameses corresponents a les filials. D'altra banda, es van crear tres subcomissions, que van reunir-se posteriorment: el 27 de novembre, la de Ciències; el 4 de desembre, la de Filosofia i Ciències Socials, i l'11 de desembre, la d'Història i Llengua.

El 23 de febrer de 1992 va tenir lloc una tercera reunió. Es va discutir la qüestió dels cursos subvencionats per la CIRIT, la normativa de publicacions de l'IEC i la possibilitat d'incrementar l'assignació presupostària a les filials segons el nombre de socis, les publicacions i les activitats. Es va acordar la publicació dels estatuts de les societats filials a càrrec de l'IEC.

No hi ha hagut cap altra reunió conjunta fins al 16 de febrer de 1994, data en què es va reunir la Comissió convocada per la Sra. Mercè Durfort amb la finalitat de preparar el debat que ens ocupa.

6. *Necessitat de millorar la situació present*

Com s'ha comentat prèviament, al llarg de la història de l'IEC s'ha anat creant una relació de bilateralitat amb les societats filials i de polaritat de cadascuna respecte a aquest que no sempre ha estat prou satisfactòria en certs aspectes, com han posat de manifest tant l'estudi sobre l'organització de l'IEC, encarregat pel Consell Permanent a un grup d'experts aliens a l'Institut, com les discussions tingudes recentment amb els representants de les societats filials.

D'una banda, el fet és que una part molt significativa de les societats filials de l'IEC expressa una insatisfacció profunda, i fins es qüestiona la justificació de la seva vinculació a l'IEC:

— Les societats filials volen ser reconegudes, amb tots els efectes que això comporta, com a integrants de l'IEC, amb tots els drets i les responsabilitats científiques que els puguin correspondre. Consideren que el caràcter de representació de la comunitat científica dels Països Catalans davant d'organitzacions internacionals i que la responsabili-

tat social que algunes tenen com a únic col·lectiu científic de la seva especialitat a casa nostra no són prou reconegudes per l'IEC. Creuen que existeix una aparent indefinició de l'Institut respecte al paper de les filials, i demanen una presa de posició sobre aquesta qüestió.

— Les societats filials consideren que estan poc informades de la política de gestió de l'IEC, i que tenen una participació poc real i activa dins la vida corporativa de l'Institut. Demanen tenir una representació directa en el Consell Permanent.

— Les societats filials consideren molt precari el pressupost actual. Demanen una distribució més equilibrada i raonada dels fons pressupostaris, i una major flexibilitat en les seva gestió administrativa.

— Les societats filials consideren que cal millorar el funcionament dels serveis de l'IEC en relació amb les seves necessitats. Creuen oportuna la creació d'una secretaria comuna i permanent.

— Les societats filials consideren necessari crear més lligams de relació entre elles. Demanen el funcionament regular de la Comissió de Societats Filials, la difusió d'un butlletí que inclogui el programa de totes les activitats previstes i la publicació d'un directori complet i unificat de tots els membres de l'IEC i dels socis de les filials.

— Les societats filials consideren que cal incrementar la divulgació de les activitats de tot l'IEC, emprant els mitjans necessaris.

— Les societats filials creuen necessari millorar els processos implicats en les publicacions periòdiques i dels treballs científics.

D'altra banda, es produeix, per part d'algunes societats filials, un cert incompliment de les normes de funcionament administratiu de l'IEC aprovades pel Consell Permanent (maig 1992). No sempre es té consciència que els actes que les societats filials fan davant de tercers (compres, vendes, sol·licitud de subvencions, actes acadèmics, premis, contractació de serveis, obertura de comptes bancaris, etc.) obliguen tot l'Institut, i no solament la societat filial que els ha dut a terme. No es té clar que, estrictament parlant, la societat filial només queda obligada moralment; que qui realment resta obligat és l'Institut, tota la corporació, puix que és l'única que pot respondre, perquè és qui té la personalitat jurídica i, per tant, qui té la capacitat d'obligar-se. I que, per tant, és lògic que l'Institut hagi d'estar assabentat de totes les accions que tinguin una repercussió econòmica *important* abans que es produeixin, per tal de saber si està en disposició de fer-se'n càrrec. I que és en aquest sentit que cal l'autorització

de les persones que porten la gestió economicoadministrativa general.

Sembla evident que tant els Estatuts com el Reglament de règim interior de l'IEC contenen elements suficients per a satisfer les peticions de les societats filials. En molts casos seria suficient el correcte funcionament dels mecanismes i de les estructures ja previstos. És cert, però, que, en certs casos, caldria introduir nous elements per a millorar o optimitzar la situació present.

En cap cas el Consell Permanent de l'IEC no desitja desvincular-se de les societats filials. Ara, davant l'heterogènia problemàtica que presenten les societats filials, no exclou la possibilitat de reflexionar sobre l'alternativa que aquestes adquireixin personalitat jurídica pròpia —amb tot el que comporta de responsabilitat davant l'Administració pública— i que estableixin, alhora, lligams i vinculacions específiques amb l'IEC.

Mercè Durfort i Coll
Presidenta de la Secció de Ciències Biològiques